

تحلیل شاخص‌های بازار کار در فصل تابستان ۱۳۹۹

چکیده

با توجه به تحولات شتابان و مهم بازار کار کشور در فصول اخیر، تمرکز بیشتر بر تحلیل کوتاه‌مدت این بازار می‌تواند حاوی اطلاعات ارزشمند و حتی رفع‌کننده ابهام‌ها و برخی سؤالات موجود درخصوص این تحولات باشد. درخواست‌های مکرر نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی درخصوص تحولات بازار کار تهیه این گزارش‌ها را ضروری نموده است و انتظار می‌رود این گزارش‌ها بتواند از طریق ارائه به‌روزترین تحلیل‌ها و اطلاعات بازار کار برای سطوح مختلف قانونگذاری و سیاستگذاری مفید باشد.

براساس بررسی‌های این مطالعه مهم‌ترین تحولات بازار کار کشور در تابستان ۱۳۹۹ متأثر از شیوع ویروس کرونا به شرح ذیل است:

- در تابستان ۱۳۹۹ نسبت به فصل مشابه سال قبل (تابستان ۱۳۹۸)، جمعیت فعال ۱۶۲۶ هزار نفر کاهش داشته است که بخش مهمی از آن را زنان تشکیل می‌دهند. این موضوع سبب شده نرخ مشارکت با کاهش ۳/۱ درصدی به رقم ۴۱/۸ درصد برسد.
- در تابستان ۱۳۹۹ نسبت به تابستان ۱۳۹۸، تعداد ۱۲۰۹ هزار نفر از جمعیت شاغلان کشور کاهش یافته که حدود ۸۱۷ هزار نفر آن مربوط به بخش خدمات بوده است. عمده این کاهش اشتغال در مشاغل خدماتی، متأثر از شیوع ویروس کرونا در کشور است.
- نرخ اشتغال ناقص در تابستان ۱۳۹۹ نسبت به تابستان ۱۳۹۸، ۰/۵ درصد افزایش را نشان می‌دهد. این موضوع به‌خصوص از منظر تأمین معیشت خانوارهای کشور بسیار بااهمیت است.
- در تابستان ۱۳۹۹ نسبت به تابستان ۱۳۹۸، جمعیت بیکار ۴۱۷ هزار نفر کاهش داشته که موجب کاهش نرخ بیکاری به ۹/۵ درصد شده است. با این حال این رقم تا حدی گمراه‌کننده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد ۲۲/۳ درصد از بیکاران و ۸/۹ درصد از جمعیت شاغل تابستان ۱۳۹۸، در تابستان ۱۳۹۹ به جمعیت غیرفعال اضافه شده‌اند و در صورتی که این افراد در جمعیت جویای کار لحاظ می‌شدند، نرخ بیکاری به ۱۸/۵ درصد افزایش می‌یافت.

معاونت پژوهش‌های
اقتصادی
دفتر: مطالعات
اقتصادی

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۲۰۱۷۲۸۷

تاریخ انتشار:

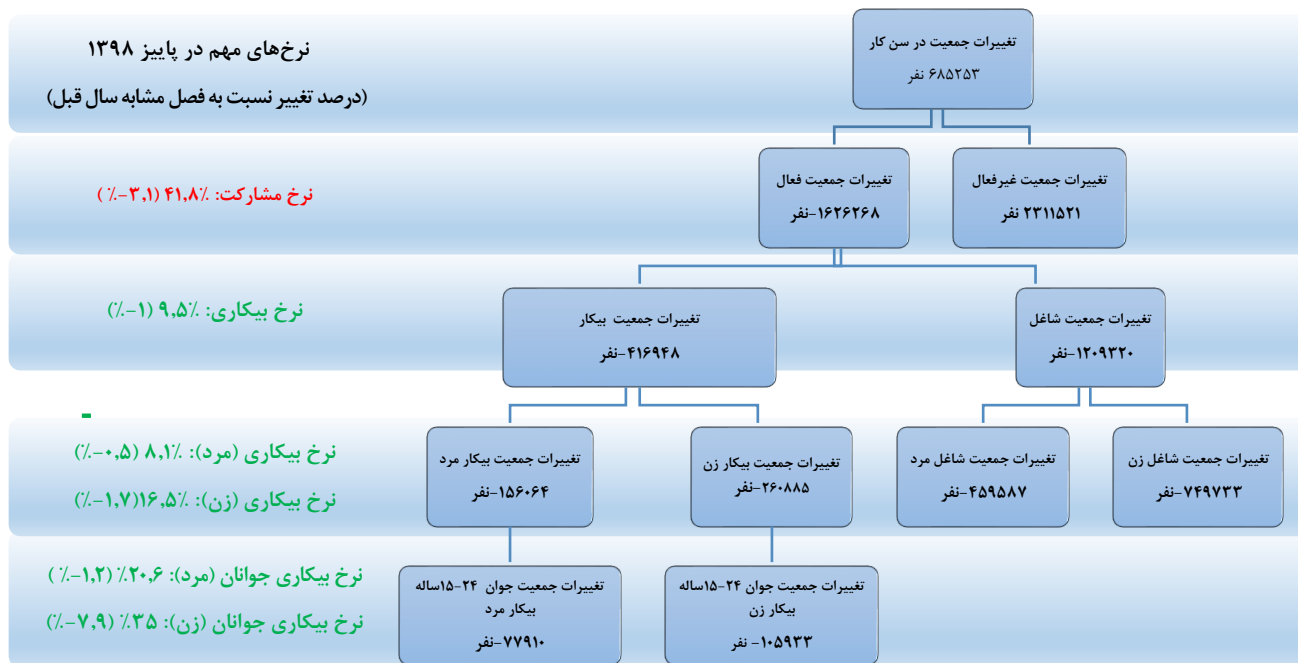
۱۳۹۹/۹/۱۸

۱. تصویر کلی بازار کار

- در نمودار زیر تغییرات مهم‌ترین شاخص‌های بازار کار در تابستان ۱۳۹۹ نسبت به فصل مشابه سال قبل ارائه شده است.

نمودار ۱. تغییر مهم‌ترین متغیرهای بازار کار در فصل تابستان ۱۳۹۹ نسبت به تابستان ۱۳۹۸

مأخذ: چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران در تابستان ۱۳۹۸.

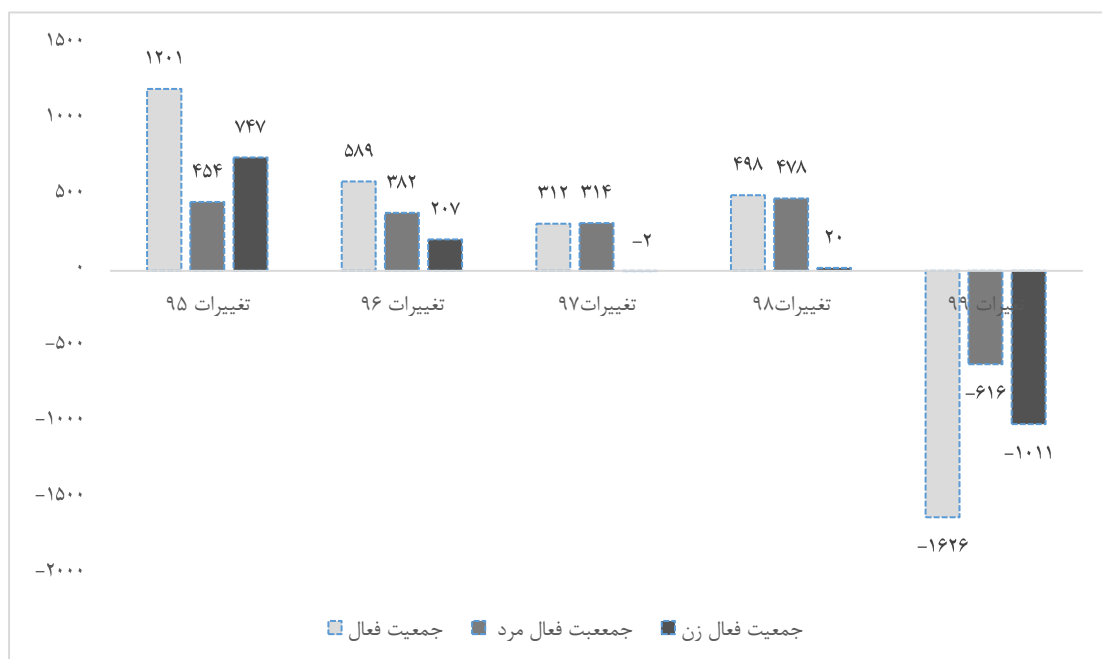

۲. جمعیت فعال و غیرفعال

- **جمعیت در سن کار:** بررسی روند جمعیت در سن کار نشان می‌دهد که این رقم در تابستان ۱۳۹۹ حدود ۶۸۵ هزار نفر و کمی بیش از رقم رشد متوسط سالیانه طی چهار سال منتهی به تابستان ۱۳۹۸ (در حدود ۶۴۰ هزار نفر) افزایش داشته است.
- **جمعیت فعال:** ^۱ بررسی‌ها نشان می‌دهد که در تابستان ۱۳۹۹ نسبت به فصل مشابه سال قبل، جمعیت فعال ۱۶۲۶ هزار نفر کاهش داشته است. جمعیت فعال مرد ۶۱۵ هزار نفر و جمعیت فعال زن ۱۰۱۱ هزار نفر کاهش داشته است. این در حالی است که جمعیت فعال بالای ۱۵ سال در چهار سال منتهی به تابستان ۱۳۹۸ سالیانه به‌طور متوسط در حدود ۶۵۰ هزار نفر افزایش داشته است.

۱. **جمعیت فعال اقتصادی:** تمام افراد در سن کار یعنی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر (یا ۱۵ ساله و بیشتر) که در هفته تقویمی قبل از هفته آمارگیری (هفته مرجع) طبق تعریف کار، در تولید کالا و خدمات مشارکت داشته (شاغل) و یا از قابلیت مشارکت برخوردار بوده‌اند (بیکار) جمعیت فعال اقتصادی محسوب می‌شوند.

نمودار ۲. تغییرات جمعیت فعال در فصل تابستان هر سال نسبت به تابستان سال قبل (هزار نفر)

مأخذ: همان.

– **نرخ مشارکت:** ^۱ نرخ مشارکت در تابستان ۱۳۹۹، ۴۱/۸ درصد بوده است که نسبت به تابستان ۱۳۹۸ (۴۴/۹)، ۳/۱ درصد کاهش داشته است. نرخ مشارکت زنان طی این دوره ۳/۵ درصد کاهش داشته و به ۱۴/۱ درصد و نرخ مشارکت مردان در حدود ۲/۷ درصد کاهش را تجربه کرده و به ۶۹/۵ درصد رسیده است.

– **جمعیت غیرفعال:** ^۲ در فصل تابستان ۱۳۹۹، جمعیت غیرفعال ۲۳۱۱ هزار نفر نسبت به فصل مشابه سال قبل افزایش داشته است که حدود یک میلیون و ۳۷۰ هزار نفر به جمعیت غیرفعال زنان و بیش از ۹۴۲ هزار نفر به جمعیت غیرفعال مردان اضافه شده است.

۳. اشتغال

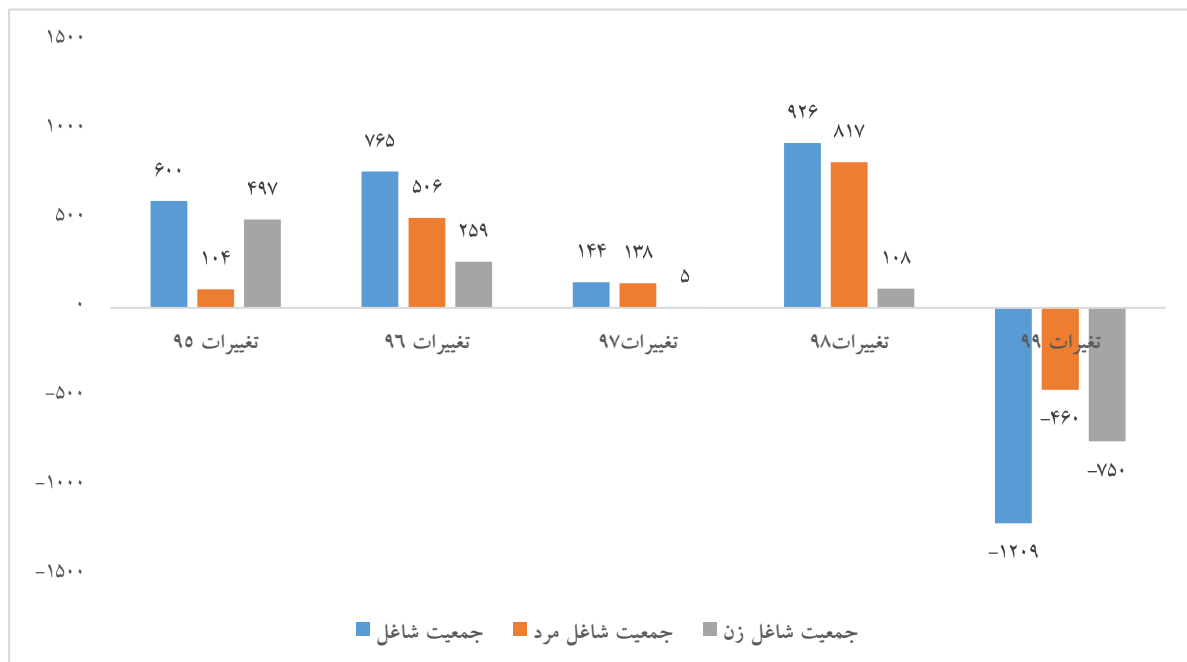
– **تغییر در جمعیت شاغلان:** در تابستان ۱۳۹۹ نسبت به تابستان ۱۳۹۸، ۱۲۰۹ هزار نفر جمعیت شاغلان کاهش داشته است که ۴۶۰ هزار نفر آن مردان و ۷۵۰ هزار نفر زن بوده‌اند. این در حالی است که در چهار سال منتهی به تابستان ۱۳۹۸، جمعیت شاغل، سالیانه به‌طور متوسط ۶۰۹ هزار نفر افزایش را نشان می‌دهد.

۱. **نرخ مشارکت اقتصادی:** عبارت است از: نسبت جمعیت فعال (شاغل و بیکار) ۱۰ ساله و بیشتر (یا ۱۵ ساله و بیشتر) به جمعیت در سن کار، ۱۰ ساله و بیشتر (یا ۱۵ ساله و بیشتر) ضرب در ۱۰۰.

$$\frac{\text{جمعیت فعال}}{\text{جمعیت در سن کار}} \times 100$$

۲. **جمعیت غیرفعال اقتصادی:** تمام افراد ۱۰ ساله و بیشتر که در طول هفته مرجع طبق تعریف، در هیچ‌یک از دو گروه شاغلان و بیکاران قرار نمی‌گیرند، جمعیت غیرفعال اقتصادی محسوب می‌شوند.

نمودار ۳. تغییرات در جمعیت شاغل در تابستان هر سال نسبت به تابستان سال قبل (هزار نفر)

مأخذ: همان.

– اشتغال ناقص: براساس آمار مرکز آمار ایران، نرخ اشتغال ناقص در تابستان ۱۳۹۹ نسبت به تابستان ۱۳۹۸، ۰/۵ درصد افزایش را نشان می‌دهد و از رقم ۸/۸ به ۹/۳ درصد رسیده است. همچنین طی همین دوره، نرخ اشتغال ناقص مردان ۰/۵ درصد افزایش را نشان می‌دهد و نرخ اشتغال ناقص زنان تغییری نداشته است. برای مناطق شهری، این نرخ در تابستان ۱۳۹۹ به ۸/۲ درصد رسیده و ۰/۳ درصد افزایش داشته و برای مناطق روستایی با ۱/۱ درصد افزایش به ۱۲/۳ درصد رسیده است.

با نگاهی به جمعیت شاغل براساس حجم کار و ساعت اشتغال ملاحظه می‌شود که جمعیت شاغل در تابستان ۱۳۹۹ نسبت به فصل مشابه سال ۱۳۹۸ در طول هفته مرجع، حجم ساعت کار کمتری انجام داده‌اند و متوسط ساعات کار هفتگی در دوره مورد بررسی، کاهش داشته و از ۴۴/۶ ساعت در هفته در تابستان ۱۳۹۸ به ۴۳/۲ ساعت در هفته برای هر نفر شاغل در تابستان امسال رسیده است. نتایج این بررسی نشان می‌دهد، ۶۰/۷ درصد از جمعیت شاغل، ۴۴ ساعت و بیشتر و ۳۴ درصد کمتر از ۴۴ ساعت در هفته مرجع کار کرده‌اند و ۵/۳ درصد نیز در هفته مرجع موقتاً در سر کار خود حاضر نبوده‌اند. به عبارت دیگر، در مقایسه با فصل مشابه سال گذشته بیش از یک میلیون نفر از افرادی که ۴۴ ساعت و بیشتر در هفته مرجع کار کرده‌اند و ۴۱۸ هزار نفر از افرادی که کمتر از ۴۴ ساعت کار کرده‌اند، کاسته شده و ۲۳۲ هزار نفر به جمعیت غایب موقت، افزوده شده است.^۱

– ترکیب بخشی اشتغال

– بررسی جمعیت شاغل برحسب گروه‌های عمده فعالیت اقتصادی گویای آن است که بخش خدمات با ۴۸/۱ درصد بیشترین سهم اشتغال را به خود اختصاص داده است و بخش‌های صنعت با ۳۳/۴ درصد و کشاورزی با ۱۸/۵ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند.^۲ از

۱. مرکز آمار ایران، گزارش بررسی نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در تابستان ۱۳۹۹.

۲. همان.

رقم نزدیک به ۱۲۰۹ هزار نفر کاهش اشتغال رخ داده در تابستان ۱۳۹۹، حدود ۳۴۶ هزار نفر در بخش کشاورزی، ۸۱۷ هزار نفر در بخش خدمات و ۴۳ هزار نفر در بخش صنعت بوده است.^۱

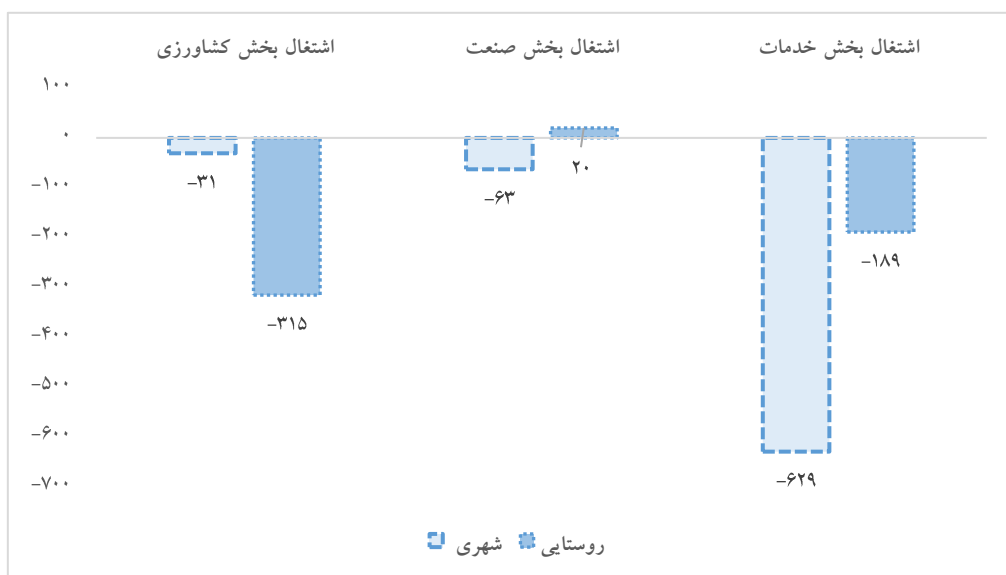
- با نگاهی به جمعیت شاغل به تفکیک گروه‌های عمده رشته فعالیت اقتصادی ۲۲ گانه ملاحظه می‌شود که از بین ۲۲ گروه عمده رشته فعالیت اقتصادی فقط سه گروه عمده (فعالیت‌های مالی و بیمه، ساختمان و فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی) نسبت به دوره مشابه سال قبل با افزایش جمعیت شاغل مواجه شده‌اند و سایر گروه‌های فعالیتی، کاهش جمعیت شاغل را تجربه کرده‌اند و بیشترین کاهش مربوط به سه گروه، «فعالیت‌های خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا»، «اطلاعات و ارتباطات» و «هنر، سرگرمی و تفریح» است.^۲

- گروه‌های عمده شغلی بخش دیگری است که مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج تابستان ۱۳۹۹ نسبت به تابستان ۱۳۹۸ گویای آن است که از ۹ گروه عمده شغلی، ۸ گروه با کاهش جمعیت شاغل روبه‌رو شده‌اند، بیشترین میزان کاهش جمعیت شاغل در دوره مورد بررسی، در گروه کارکنان ارائه خدمات و کارکنان فروش بوده است و در مقابل فقط گروه شغلی کارکنان مشاغل ساده با افزایش جمعیت شاغل مواجه شده‌اند.

- **ترکیب منطقه‌ای اشتغال:** بررسی ترکیب شهری و روستایی کاهش اشتغال ۱۲۰۹ هزار نفری رخ داده در تابستان ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که ۷۲۵ هزار نفر در مناطق شهری و ۴۸۴ هزار نفر در مناطق روستایی کاهش اشتغال رخ داده است.

نمودار ۴. تغییرات در ترکیب جمعیت شاغل شهری و روستایی

در بخش‌های مختلف اقتصادی در تابستان ۱۳۹۹ نسبت به تابستان ۱۳۹۸ (هزار نفر)

مأخذ: همان.

نمودار فوق نشان می‌دهد که از ۷۲۵ هزار کاهش اشتغال رخ داده در مناطق شهری، ۶۲۹ هزار نفر آن مربوط به بخش خدمات، بخش صنعت ۶۳ هزار نفر و بخش کشاورزی ۳۱ هزار نفر کاهش اشتغال داشته است.

۱. علت اختلاف در سرجمع، ناشی از گرد کردن ارقام است.

۲. مرکز آمار ایران، گزارش بررسی نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در تابستان ۱۳۹۹.

همچنین در مناطق روستایی به ترتیب در بخش کشاورزی ۳۱۵ هزار نفر و در بخش خدمات ۱۸۹ هزار نفر کاهش اشتغال وجود داشته و در بخش صنعت ۲۰ هزار نفر^۱ افزایش اشتغال رخ داده است.

۴. بیکاری

– **تغییر در جمعیت بیکار:** در تابستان ۱۳۹۹ نسبت به تابستان ۱۳۹۸، جمعیت بیکار ۴۱۷ هزار نفر کاهش داشته است (جمعیت بیکار مرد ۱۵۶ هزار نفر و جمعیت بیکار زنان ۲۶۱ هزار نفر کاهش داشته است). همچنین جمعیت بیکار جوان ۲۴-۱۵ ساله، ۱۸۴ هزار نفر و بیکاری فارغ التحصیلان عالی نیز، ۲۶۰ هزار نفر کاهش را نشان می‌دهد.

جدول ۱. ترکیب جمعیت بیکار در تابستان ۱۳۹۹ و ۱۳۹۸ (هزار نفر)

روستایی	شهری	فارغ التحصیلان	جوانان ۱۵-۲۴ ساله	زن	مرد	کل	
۴۱۲	۲۰۶۵	۱۰۰۷	۵۷۴	۷۲۵	۱۷۵۲	۲۴۷۷	تابستان ۱۳۹۹
۴۶۶	۲۴۲۸	۱۲۶۷	۷۵۸	۹۸۶	۱۹۰۸	۲۸۹۴	تابستان ۱۳۹۸
-۵۳	-۳۶۳	-۲۶۰	-۱۸۴	-۲۶۰	-۱۵۶	-۴۱۷	تغییرات

مأخذ: همان.

– **نرخ بیکاری:**^۲ هر چند آمار نشان می‌دهد نرخ بیکاری در فصل تابستان ۱۳۹۹ نسبت به فصل مشابه در سال ۱۳۹۸ کاهش داشته است، اما با توجه به اینکه در این فصل، تمام جمعیت در سن کار به جمعیت غیرفعال اضافه شده است، لذا کاهش نرخ بیکاری، با کاهش نرخ مشارکت تعدیل شده است و این اتفاق نمی‌تواند بهبودی وضعیت بازار کار را نشان بدهد. همچنین این رویداد لزوم توجه به سایر شاخص‌های بازار کار علاوه بر نرخ بیکاری را می‌رساند.

نرخ بیکاری برای جوانان ۱۵-۲۴ ساله ۳ درصد و برای فارغ التحصیلان آموزش عالی، ۲/۳ درصد کاهش را نشان می‌دهد. نرخ بیکاری شهری نیز در تابستان ۱۳۹۹ نسبت به تابستان ۱۳۹۸، ۱/۲ درصد و نرخ بیکاری روستایی ۰/۳ درصد کاهش را نشان می‌دهد.

– **وضعیت استان‌ها:** بررسی نرخ بیکاری در استان‌های مختلف کشور نشان می‌دهد که در تابستان ۱۳۹۹ نسبت به تابستان ۱۳۹۸، استان‌های یزد، تهران و گلستان در نرخ بیکاری کاهش محسوسی داشته‌اند و استان‌های چهارمحال و بختیاری و خراسان شمالی بیشترین افزایش را در نرخ بیکاری داشته‌اند. همچنین استان‌های هرمزگان (۵۰/۶ درصد)، خراسان شمالی (۴۷/۹ درصد)، بیشترین نرخ مشارکت را در بین استان‌های کشور دارند.

۱. علت اختلاف در سرجمع، ناشی از گرد کردن ارقام است.

۲. نرخ بیکاری عبارت است از نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال (شاغل و بیکار) ضرب در ۱۰۰.

$$\text{نرخ بیکاری} = \frac{\text{جمعیت بیکار}}{\text{جمعیت فعال}} \times 100$$

جدول ۲. شاخص‌های عمده بازار کار جمعیت ۱۵ساله و بیشتر به تفکیک استان
در تابستان ۱۳۹۹ در مقایسه با تابستان ۱۳۹۸

نرخ بیکاری		نرخ مشارکت اقتصادی		استان
تابستان ۱۳۹۸	تابستان ۱۳۹۹	تابستان ۱۳۹۸	تابستان ۱۳۹۹	
۱۰/۵	۹/۵	۴۴/۹	۴۱/۸	کل کشور
۹/۱	۷/۴	۴۶/۷	۴۳/۹	آذربایجان شرقی
۸/۷	۱۰/۹	۴۸/۶	۴۶/۷	آذربایجان غربی
۹	۶/۹	۴۸/۱	۴۶/۶	اردبیل
۱۰/۴	۱۱/۶	۴۵/۷	۴۲/۳	اصفهان
۱۳	۱۲/۴	۴۵/۸	۴۱/۸	البرز
۸/۷	۶/۲	۳۹/۱	۳۶/۱	ایلام
۱۰/۴	۱۰/۶	۴۱/۶	۳۷/۶	بوشهر
۱۰/۸	۶/۴	۴۳/۳	۳۹/۵	تهران
۱۳/۹	۱۶/۳	۴۶/۵	۴۲/۶	چهارمحال و بختیاری
۷/۶	۵/۸	۴۴/۵	۴۰/۶	خراسان جنوبی
۹	۵/۷	۴۷/۴	۴۲/۴	خراسان رضوی
۸/۸	۱۱/۱	۴۸/۸	۴۷/۹	خراسان شمالی
۱۴/۶	۱۵/۳	۴۴/۱	۴۱/۳	خوزستان
۵/۲	۷/۵	۵۰/۲	۴۶/۶	زنجان
۸	۶/۸	۴۱/۳	۳۸/۴	سمنان
۱۵/۲	۱۳/۲	۳۶/۵	۳۵/۳	سیستان و بلوچستان
۷/۶	۸/۵	۴۳	۳۹/۱	فارس
۸/۲	۸/۵	۴۷/۲	۴۳/۳	قزوین
۱۰/۴	۱۱/۵	۴۰/۳	۳۸/۲	قم
۱۲/۲	۱۱/۴	۴۸/۱	۴۴/۱	کردستان
۱۰/۸	۱۱/۳	۴۲/۸	۴۰/۸	کرمان
۱۴/۲	۱۵/۲	۴۸/۵	۴۴/۳	کرمانشاه
۹/۹	۹/۹	۴۰/۲	۳۴/۱	کهگیلویه و بویراحمد
۱۱/۱	۸	۴۲/۱	۳۹/۹	گلستان
۹/۶	۱۰/۶	۴۸/۶	۴۴/۳	گیلان
۱۴/۷	۱۴/۷	۴۱/۷	۴۳/۸	لرستان
۸/۹	۷/۷	۴۷/۱	۴۴/۷	مازندران
۸/۳	۸/۱	۳۷/۵	۳۵/۸	مرکزی
۱۴/۲	۱۳/۳	۴۸	۵۰/۶	هرمزگان
۵/۳	۶/۸	۴۷/۵	۴۳/۷	همدان
۱۵/۱	۹/۴	۴۶/۹	۴۴/۸	یزد

مأخذ: همان.

۵. متغیرهای جریان

آمارهای جریان نشان می‌دهد طی یک دوره، حرکت و جابه‌جایی‌های بازار کار چگونه بوده است که این امر از طریق ماتریس انتقال ممکن می‌شود. بدیهی است که در تحلیل آمار و اطلاعات بازار کار صرف مقایسه شاخص‌ها در زمان‌های مختلف نمی‌تواند تصویر دقیقی از بازار کار را به نمایش بگذارد و به‌منظور آگاهی از جابه‌جایی‌های داخل مقاطع و درک چگونگی فرایند اتفاقات درون بازار کار، به‌کارگیری آمارهای جریان می‌تواند کمک مؤثر و شایان توجهی باشد که این امر با توجه به استفاده از الگوی چرخشی در نمونه‌گیری طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران مقدور شده است.

جدول ۳. ماتریس انتقال جریانات نیروی کار (از تابستان ۱۳۹۸ به تابستان ۱۳۹۹)

تابستان ۱۳۹۸				فصل
غیرفعال	بیکار	شاغل	شرح	تابستان ۱۳۹۹
٪۸/۱	٪۴۰/۶	٪۸۶/۱	شاغل	
٪۲/۵	٪۳۵/۹	٪۳/۹	بیکار	
٪۸۷/۸	٪۲۲/۳	٪۸/۹	غیرفعال	
٪۱/۶	٪۱/۱	٪۱	سایر	

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش بررسی نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در تابستان ۱۳۹۹.

جدول ۴ ماتریس انتقال جریانات نیروی کار تابستان ۱۳۹۸ به تابستان ۱۳۹۹ را نشان می‌دهد. در ادامه برخی از مهم‌ترین نکات ارائه می‌شود:

- هرچند ۸۶/۱ درصد از جمعیت شاغل تابستان ۱۳۹۸ در تابستان ۱۳۹۹ نیز همچنان شاغل مانده‌اند، با این حال ۳/۹ درصد (۹۶۵ هزار نفر) بیکار و ۸/۹ درصد (۲۲۰۳ هزار نفر) غیرفعال شده‌اند.
- از جمعیت ۲۴۲۷ هزار نفری بیکاران در تابستان ۱۳۹۸ تنها ۴۰/۶ درصد موفق به یافتن شغل شده‌اند و مابقی یا همچنان بیکار مانده‌اند (۳۵/۹ درصد) و یا به‌دلیل دل‌سرد شدن از یافتن شغل از بازار کار خارج شده‌اند (۲۲/۳ درصد).
- در تابستان ۱۳۹۹ از کل جمعیت غیرفعال ۱۰ ساله و بیشتر تابستان ۱۳۹۸ به میزان ۱۰/۶ درصد وارد بازار کار شده‌اند که از این میزان ۸/۱ درصد شاغل و ۲/۵ درصد بیکار شده‌اند. ضمن اینکه ۸۷/۸ درصد از جمعیت غیرفعال در تابستان ۱۳۹۸، همچنان در تابستان ۱۳۹۹ غیرفعال بوده‌اند.
- نتایج محاسبات نشان می‌دهد در صورتی که افراد بیکار دل‌سرد شده و شاغلین اضافه شده به جمعیت غیرفعال، تقاضای شغل داشتند، نرخ بیکاری در تابستان سال ۱۳۹۹ نه تنها کاهش نمی‌یافت، بلکه به عدد ۱۸/۵ درصد افزایش می‌یافت.